Razvojni tijek poučavanja sviranju tambure u 20. stoljeću

Barišić, Nikola

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:928748

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

THE ACADEMY OF ARTS AND CULTURE IN OSIJEK

Repository / Repozitorij:

Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU
ODSJEK ZA GLAZBENU UMJETNOST
SVEUČILIŠNI PREDDIPLOMSKI STUDIJ GLAZBENE PEDAGOGIJE

NIKOLA BARIŠIĆ

RAZVOJNI TIJEK POUČAVANJA SVIRANJU TAMBURE U 20. STOLJEĆU

ZAVRŠNI RAD

MENTOR: doc. dr. sc. Brankica Ban

Osijek, 2019.

SADRŽAJ:

1. UVOD 1

1.1. O TAMBURI 2

1.2. ULOGA TAMBURE U RAZVOJU CJELOKUPNE GLAZBENE KULTURE 3

2. O ZNAČAJKAMA TAMBURAŠKE GLAZBE U NAS 4

3. POČETCI POUČAVANJA SVIRANJU TAMBURE 6

4. RAZVOJNI TIJEK POUČAVANJA SVIRANJA TAMBURE U 20. STOLJEĆU 8

4.1. TAMBURAŠKE AKTIVNOSTI U VRIJEME I NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA 14

4.2. TAMBURA U ŠKOLSKOM SUSTAVU 15

4.3. TAMBURAŠKI ORKESTRI HRVATSKIH UČITELJSKIH ŠKOLA 19

5. ZAKLJUČAK 20

LITERATURA 21

POPIS PRILOGA 22

1. UVOD

Predmet ovoga rada je razvoj sviranja tambure u školskom sustavu 20. Stoljeća. U to „zlatno doba“ tamburaškog razvoja i obrazovanja dolazi do osnutka prvih tamburaških zborova i malih sastava. Tamburu počinju svirati u tamburaškim i glazbenim društvima, dolazi do pokretanja tečajeva i seminara za glazbenu izobrazbu, a potom se sviranje tambure počinje učiti i u glazbenim školama.

Rad se sastoji od šest dijelova. Prvi je dio rada uvod koji obrađuje predmet i samu definiciju tambure te njenu ulogu i važnost kao narodnog glazbala u razvoju glazbene kulture ovih područja. U drugoj cjelini rada pojašnjavaju se termin tambure i značajke tamburaške glazbe u nas. Treća cjelina donosi kratki osvrt na same početke sviranja . Četvrti dio rada ujedno je i glavni dio, a u njemu se pojašnjava razvoj tambure u školskom sustavu, od početaka u 19. stoljeću, sve do kraja 20. stoljeća. Posljednji je, peti dio rada, zaključak, donesen na temelju pisanog dijela rada i korištene literature.

Za potrebe pisanja ovoga rada podatci su prikupljani iz primarnih i sekundarnih izvora. U izradi su pripomogle dostupne knjige, časopisi i internet izvori. Pri istraživanju i uobličavanju rezultata rada korištena je metoda istraživanja za stolom (eng. *desk research*). U radu su korištene sljedeće znanstvene metode: metoda analize i sinteze, metoda indukcije, metoda sinteze, metoda kompilacije, metoda generalizacije, (…).

Cilj rada je prikazati razvojni tijek poučavanja sviranju tambure u promatranom stoljeću, odnosno pojasniti konstantno kretanje naprijed u poboljšavanju cijelog sustava edukacije sviranja tambure kroz 20. stoljeće.

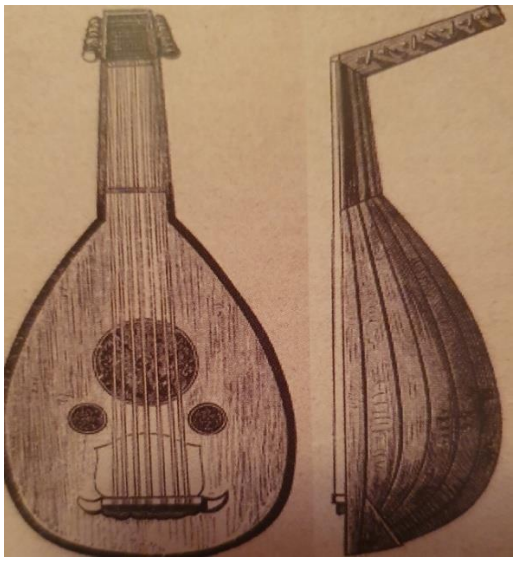
1.1. O TAMBURI

Tambura je tradicionalno glazbalo, ali ne i autohtono tradicijsko nasljeđe jer je u naše krajeve donesena iz zemalja u kojima se već ranije svirala. Ona je kroz povijest mijenjala oblik, zvuk i ugodbu tako da današnje tambure nisu jednake onima koje su se svirale stoljećima ranije. Rabi se ponajviše u Slavoniji, Vojvodini, Bosni i Hercegovini, Makedoniji i Kosovu, a u manjoj mjeri u Grčkoj, Bugarskoj i Albaniji.

Ovo glazbalo pripada skupini kordofona i porodici lutnji. Kordofoni su ona glazbala kod kojih zvukovi nastaju titranjem, odnosno treperenjem jedne/dvije/više napetnih žica. Ako zvuk nastaje trzanjem ili otkucavanjem napetih žica, tada je riječ o trzalačkom glazbalu. Dakle, tambura se smatra kordofonim trzalačkim glazbalom s ovalnim, kruškolikim, tikvastim ili pak gitarastim trupom.Ima držače žica, a vrat može biti kraći ili duži (Ferić, 2011: 20).U hrvatskoj tradicijskoj glazbi upravo su kordofoni imali osobito značajno mjesto.

„Tambura se u znanosti naziva lutnjom prema arapskom *alud naut, lauto, laute*. Lutnja se u najstarijem obliku javlja kao žičano glazbalo sastavljeno od vrata, trupine i ravnina, a u kojoj su napete njezine žice usporedno s pokrovcem trupine. Vrat joj je poput koplja probio trupinu, a žice su na nj' zavezane“, navodi Njikoš (2011: 7-8).

Slika 1. Lutnja

Izvor: Njikoš (2011: 8).

Broj žica varira od 2 do 16, a uglavnom ih je 4 do 6. Žice se trzaju trzalicom izrađenom od drveta, roga, plastike ili ptičjeg pera. Trzalicom se udara ili trza u žice. Tambure se ugađaju dvoglasno, troglasno, četveroglasno ili pak višeglasno (s dvije do tri žice ugođene unisono) u intervalima od sekunde do kvinte (Enciklopedija.hr, pristupljeno: 20.08.2019.)

O pojavi tambure u našim krajevima nema mnogo pouzdanih podataka.Postoji nekoliko teorija o tome. Poznato je mišljenje da je tambura u naše krajeve stigla iz Perzije (kako misle poklonici teorije o perzijskom podrijetlu Hrvata). Raširenije je mišljenje da su tamburu donijeli Turci u Bosnu za vrijeme ratnih osvajanja, pa se kasnije, migracijama Šokaca i Bunjevaca (koji su je poprimili od Turaka), proširila na krajeve sjeverno od Save, a potom postepeno i u sve krajeve Hrvatske te dalje u Mađarsku, Austriju i Sloveniju, navodi S. Leopold (1995).

1.2. ULOGA TAMBURE U RAZVOJU CJELOKUPNE GLAZBENE KULTURE

Njikoš (2011) navodi da se tambura smatra najraširenijim narodnim glazbalom ovih područja. To je jedino glazbalo koje se u posljednjih 150 godina razvilo od običnog folklornog glazbala u kulturno-umjetnički instrument. Razlog tome je što se tambura prilagođava vremenu i sve novijem razvoju glazbene kulture. Tambura kod Hrvata u tom razvoju nastoji ispuniti važne praznine u glazbenom životu širokih narodnih slojeva.

Uklopljena u orkestralni sastav, tambura omogućuje skupno muziciranje mnogih pojedinaca, a s obzirom da odgovara našem narodnom karakteru, prigrlilo ju je i staro i mlado, te gotovo da nema sela ni grada gdje ne bi tamburaško muziciranje dolazilo do izražaja.

„Okupljanjem sve većeg broja skladatelja koji za tamburaške orkestre stvaraju izvornu glazbenu literaturu, te uvođenjem tambure ne samo u škole i u kulturno-umjetnička društva, već dovodeći je i u svezu s najozbiljnijim glazbenim nastojanjima, tambura i tamburaška glazba dobivaju sve određeniji udjel u razvoju naše cjelokupne glazbene kulture“ (Njikoš, 2011: 5).

2. O ZNAČAJKAMA TAMBURAŠKE GLAZBE U NAS

Hrvatska narodna glazba odlikuje se velikim razlikama na pojedinim područjima. Drugim riječima, narodna glazba u Hrvatskoj ovisi o etnografskoj zoni, glazbeno-folklornom području i različitim slojevima folklorne građe na određenim područjima, navodi autor Leopold (1995).

Istraživanja pokazuju da se u Republici Hrvatskoj u manjim sredinama intenzivnije njeguje glazbeni folklor zbog čvršće međusobne povezanosti stanovništva. Navedeno ne znači da je narodna glazba vezana samo uz mala mjesta.

Pojmovi „narodna glazba“ ili „folklorna glazba“ ne smiju se poistovjetiti s nacionalnom glazbom. Naime, većinom je narodna glazba vezana uz veće ili manje regije, a djela nacionalne glazbe mogu istoodobno obuhvaćati obilježja nekoliko različitih glazbeno-folklornih područja ,kao npr. Gotovčeva opera „Ero s onoga svijeta“ ili Cossettove „Ladarke“ (Leopold, 1995: 58).

Veće zanimanje za narodnu glazbu javlja se početkom 19. stoljeća (negdje i ranije). U to su se doba u nekim sredinama počeli pojavljivati prosječni,pa čak i vještiji , pjevači i svirači koji zbog svojih osobnih razloga ili potreba sredine kojoj pripadaju izvode svoje glazbene ili pjesničke tvorevine. Drugi su je narodni stvaratelji usmenom predajom dopunjavali i mijenjali sve dok nije poprimila svoj konačni oblik. U cijelom tom stvaralačkom procesu onaj prvi pojedinac iz priče je posve nestao budući da pismenosti nije bilo u širim narodnim slojevima. Tako je autora pojedinca vrlo brzo zamijenio narod koji je postao veliki skladatelj. Brojne pjesme, plesovi i običaji su postali vlasništvo naroda i narodne baštine.

Pjevači su pritom uvijek voljeli pjevati uz pratnju nekog instrumenta: gajde, dvojnice, samica, ili kasnije – tambura.

Leopold (1995) ističe da je tambura prošla dug i bogat razvojni put na našim područjima te da je uvijek bila i ostala naše najpopularnije narodno glazbalo s ishodištem u narodnoj glazbi. Zanimljivo je spomenuti da su prve pjesme koje su nastale bile u narodnovaroškom duhu i da su bile upravo u pratnji tamburaša. Pjesme poput „Miruj, miruj, srce moje“, „Đurđevska kišica“, „Kukuruzi već se beru“,…, narod je prihvatio kao svoje i rijetko tko zna ime skladatelja tih pjesama.

Pajo Kolarić, Mita Orešković, Marko Nešić, Izidor Bajić i još nekolicina autora napravili su prave narodne tvorevine koje su nadgradnja onoga što je prije njih stvorio narod. Kao narodno glazbalo, tambura je tim pjesmama idealno poslužila kao zvučna kulisa. Danas su slavonska kola i poskočice nezamislivi bez tamburaša i tambura.

Brojne su zagorske popevke davno postale narodnom baštinom te stotine kola na bačke, srijemske i slavonske motive. „Velik broj novih pjesama i plesova skladanih u narodnom duhu nastao je uz tamburu ili za nju, tako da su zvuci naše tambure oduvijek bili na samom izvoru narodne umjetnosti“ (Leopold, 1995: 59).

Povezanost tambure s narodnim glazbenim stavaralštvom danas se najviše očituje u kulturno-umjetničkim društvima.Gotovo da nema folklornog ansambla bez tamburaša,a tamburaški sastavi pritom mogu biti pratnja pjesmi i plesu folkloraša.

U većini regija Republike Hrvatske tambura je najistaknutiji glazbeni idiom. Kao glavnu osobitost svojeg folklora odavno su prihvatili: Slavonija, Baranja, Podravina, Zagorje, Posavina, Međimurje i ostali krajevim sjevernog dijela Lijepe naše. Što se tiče Like, područja oko Sinja i Bjelovara, tambura je zastupljena uglavnom u solističkim dionicama dangubice ili samice.

Važnost solističke zadaće tambure u mnoštvu foklornih glazbenih pojava jednaka je onoj orkestralnoj. Orkestralna se oslanja više na glazbenu tradiciju europskih naroda, a solistička je tambura (samica i danguba) uglavnom zadržala izvornost i dignitet. Na svom razvojnom putu od solističkog do orkestralnog glazbala tambura je doživjela brojne promjene. Neka su se individualistička obilježja utopila u mnoštvu novih zvukova, a pojavom skupnog muziciranja djelomice se izgubilo stilsko značenje našeg glazbenog folklora. U većim kulturnim središtima tambura se kao orkestralno glazbalo odvojila od folklornog izraza kakav prevladava na selu.Time je pridonijela razvoju cjelokupnog glazbenog života. „Mali tamburaški sastavi koji djeluju u seoskim sredinama još nalaze relativno čist glazbeni izraz i nedirnute tendencije izvornog folklora“ (Leopold, 1995: 60). Ipak, može se reći da, bez obzira na sve okolnosti, tambura u našem glazbenom narodnom stvaralaštvu ima širok prostor djelovanja.

3. POČETCI POUČAVANJA SVIRANJU TAMBURE

Razvojni je put tambure i tamburaške glazbe usko vezan uz razvoj školstva u Hrvatskoj. U razdoblju do Prvoga svjetskog rata školstvo je davalo veliko značenje tamburi. U to vrijeme u brojnim školama su osnovani tamburaški zborovi i mali tamburaški sastavi. U vrijeme kada je Pajo Kolarić bio pri kraju života (umro je 1876. godine), osječku gimnaziju je polazio Mijo Majer koji je kao mladi gimnazijalac učio svirati tamburu po notama u tamburaškom zboru koji je vodio učitelj glazbe i orguljaš Ivan Sladaček. Nakon završene gimnazije Majer je otišao u Zagreb, gdje je okupio kolege sa sveučilišta: Edvina Ameta, Višemira Zimu, Antu Rojca i druge.Potom nastaje Tamburaško društvo „Hrvatska lira" kojim je tambura trajno povezana sa školstvom, odnosno sveučilištem. Od tada počinje intenzivan razvoj tamburaške glazbe, a zanimanje mladih za tamburaško muziciranje postaje sve izraženije (Leopold: 1995: 49).

1847. godine Pajo Kolarić je u Osijeku utemeljio prvo tamburaško društvo koje se sastojalo od šest tamburaša. „Premda je Kolarić bio i glazbeni stvaratelj, njegova veličina ne leži toliko u stvaranju, koliko u tome što je bio prvi reformator jedne grane naše glazbe, izvukavši tamburu iz njene primitivnosti i pružajući joj mogućnost za njeno kulturno formiranje" (Njikoš, 1974: 37).

Nedugo nakon osnutka tamburaškog društva počinje organizirano poučavanje tamburaških glazbenika. U ovom kontekstu potrebno je najprije spomenuti Ivana Sladačeka koji je u drugoj polovici 19. stoljeća prvo na osječkoj gimnaziji, a potom i u Vukovaru, poučavao svoje učenike sviranju tambure po notama.Tako je prenosio svoje glazbeno znanje i sviračko umijeće na svoje učenike. Jedan od njegovih učenika bio je Mijo Majer (1863.-1915.), istaknuti tamburaški zanesenjak, skladatelj i prvi dirigent Sveučilišnoga tamburaškog društva „Hrvatska lira" u Zagrebu.To su bili početci uvođenja tambure među školsku i sveučilišnu mladež, odnosno u školski sustav (Ferić, 2011: 272).

Ferić (2011) ističe da se od 60-ih godina 19. stoljeća u Osijeku i okolici javljaju školski tamburaški zborovi. Otada se bilježi konstantno povećanje broja školskih zborova kao i širenja njihovih djelatnosti. Budući da je tambura našla svoj prostor i mjesto među srednjoškolskom mladeži, zaključak je da su članovi tih tamburaških zborova i društava prošli nekakav obrazovni sustav prije nego su postali njihovi članovi.

„Svoj najveći procvat tambura je u Osijeku doživjela 1886. godine kada su se počeli osnivati đački tamburaški zborovi, nešto kasnije i đačka literarna društva“, navodi Njikoš (1974: 39).

Od početka 20. stoljeća do Prvog svjetskog rata u brojnim školama počinju raditi tamburaški zborovi i mali sastavi. Škole će uskoro postati temeljna baza daljnjeg razvoja i napredovanja tamburaške glazbe.

Osim u školama, tamburu su počeli učiti svirati i u tamburaškim školama pri tamburaškim i glazbenim društvima pod vodstvom zborovođa i učitelja glazbe. Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo“ u Zagrebu organiziralo je tamburašku školu od čijih je polaznica sastavljen ženski tamburaški zbor.

1940. godine u Zagrebu je Hrvatsko roditeljsko-omladinsko tamburaško društvo „Slavuj“ u Zagrebu imalo svoj dom i stalnu tamburašku školu. Za sve članove organizirali su zimski tamburaški tečaj na kvintnom sustavu prema metodi A. Gučija, opisuju Celić i Mutak, ur. [1] (1940).

Budući da u školskom sustavu nije bilo mogućnosti stručne izobrazbe zborovođa i voditelja tamburaških zborova i sastava, organizirani su tečajevi stručnog usavršavanja koji su u drugoj polovici 20. stoljeća nazvani seminarima. Te su tečajeve i seminare negdje pohađali samo svirači, drugdje zborovođe i dirigenti tamburaških zborova i orkestara, voditelji malih sastava, a u većini slučajeva svi zajedno (Ferić, 2011: 272).

Tečaj za zborovođe, s ciljem promicanja tambure i tamburaške glazbe, otvorila je uprava Hrvatskog tamburaškog saveza u Osijeku 15. listopada 1940., a otvorio ga je predsjednik saveza dr. Stjepan Hefer. Održavao se u glazbenoj školi. Na tečaj se upisalo 23 polaznika ,od kojih je znatan dio učenika osječke preparandije. U početku je bilo planirano da tečaj traje samo 15 dana, no kada su počela predavanja ,pokazalo se potrebnim da se produlji na daljnjih 15 dana kako bi se svi predmeti mogli temeljito proučiti. Predavanja su držali (Celić, Mutak, ur. [1], 1940):

- Lav Mirski: O dirigiranju (teoretski i praktički);
- Leon Stepanov: O povijesti glazbe uopće, posebice hrvatske;
- O. Anzelmo Canjuga – a) o povijesti tamburaške glazbe, b) o tamburaškoj instrumentaciji;

- Krešimir Kovačević – a) opći nauk glazbe, b) o harmonizaciji.

Sva su predavanja bila besplatna.

„Od ovog tečaja pa nadalje većinu polaznika ovakvog oblika poučavanja činit će učenici učiteljskih škola i učitelji, i oni će biti glavni nositelji i promicatelji tamburaštva, njegova razvoja i napretka“ (Ferić, 2011: 272).

4. RAZVOJNI TIJEK POUČAVANJA SVIRANJA TAMBURE U 20. STOLJEĆU

1938. godine Josip Andrić ističe potrebu osnivanja tamburaške glazbene škole. Isti uviđa potrebu za školovanim tamburašima i tamburaškim zborovođama bez kojih nije moguće zamisliti daljnji napredak kada je u pitanju tambura i tamburaška glazba. Andrić smatra da će bez glazbenog školovanja tamburaša tambura ostati na niskom stupnju glazbenog diletantizma.Gorljivo se zalaže za ideje da se tambura uvede kao posebni predmet u hrvatske glazbene škole.

Smatra da bi ,za početak, to trebala biti neka vrsta tamburaškog tečaja koji će polaziti i zbor zagrebačkih tamburaša, a koji će trajati deset tjedana (Mutak, 1938).

U časopisu „Hrvatska tamburica: mjesečnik za unapređivanje tamburaške glazbe“, ur. Mutak (1938) navodi predmete koji bi se trebali predavati na prvom tečaju:

- Nauka o osnovama i oblicima glazbe
- Nauka o harmoniji
- Nauka o tamburaškoj instrumentaciji
- Pogledi na opću i hrvatsku glazbu
- Povijest tambure i tamburaške glazbe
- Vježbe za tamburaške soliste.

29. travnja 1940. godine ,nakon brojnih poteškoća, napokon je počeo tečaj „Tamburaške glazbene škole“ (Celić, Mutak, ur., [2], 1940).

Ipak, to nije bila prva tamburaška škola jer je 1890. Slaviša Katkić osnovao tamburašku školu od 60 polaznika. Ta je škola imala više praktičnu nego teoretsku svrhu te je iz nje potekao muški i ženski tamburaški zbor Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo“ (Ferić, 2011: 273).

„Tamburaška glazbena škola“ svoje postojanje može zahvaliti sve boljoj organizaciji tamburaškog pokreta za koji je od presudne važnosti bio izlazak časopisa „Hrvatska tamburica“ 1936., osnutak Hrvatskog tamburaškog saveza u Osijeku 1937. godine i Hrvatske tamburaške župe u Zagrebu 1939. godine.

Glavne su predmete predavali profesori zagrebačke Muzičke akademije:

- Povijest tambure i tamburaške glazbe - ravnatelj dr. Božidar Širola,
- Nauka o osnovama glazbe i harmonije te dirigiranje – Mladen Pozajić,
- Nauka o glazbenim oblicima – Zlatko Grgošević.

Uz navedene akademske profesore, predavači su bili i dvojica prvaka hrvatskog tamburaškog pokreta:

- Nauka o instrumentaciji – dr.Milan Stahuljak i
- Povijest opće i hrvatske glazbe – dr.Josip Andrić.

Mirko Celić zauzeo se za poučavanje voditelja, zborovođa i dirigenata tamburaških sastava, zborova i orkestara. On smatra da se u školama u to vrijeme učilo mnogo toga što nije bilo potrebno, te da se puno toga propustilo i još uvijek se propušta. Među to ubraja i pitanje glazbe i glazbenog odgoja. Smatra da treba utjecati na razvijanje ljubavi prema narodnoj glazbi i narodnom glazbalu – tamburi.Također, smatra da , kao što učiteljski pripravnik mora naučiti svirati glasovir i orgulje, isto tako može, još lakše i brže, naučiti svirati na tamburi. Celić,dakle, ističe potrebu uvođenja tambure u škole, posebno učiteljske.Traži da taj zahtjev razmotre mjerodavni prosvjetni čimbenici, te da zajedno s Hrvatskim tamburaškim savezom donesu zaključke i mjere koje je potrebno odmah provesti u djelo.

Ovaj prijedlog smatra se velikim pomakom u osmišljavanju edukacije budućih učitelja tambure jer traži da se u taj proces uključi školski sustav koji je za to mjerodavan, kvalificiran i pozvan da ga obavi. Također,na taj način bi se izbjegla i dosadašnja praksa pojedinačne inicijative, nestručnog rada i improvizacije (Celić, Mutak, ur. [3] (1940).

Sličan način školovanja tamburaša uspješno se provodi i usavršava od četrdesetih godina prošloga stoljeća nadalje.

Savez kulturno-prosvjetnih društava osnovan 1948. godine (kasnije Savez muzičkih društava Hrvatske) bio je pokretač i organizator glazbenih seminara različitih naziva i sadržaja. Ovaj savez glazbenih društava imao je značajnu ulogu u doškolovanju kadrova za glazbena i folklorna društva ,ali i za osnovne i srednje općeobrazovne i strukovne škole.U to vrijeme ti su seminari bili jedini organizirani način školovanja novih kadrova i stručnog usavršavanja manje iskusnih tamburaških glazbenika, dirigenata, voditelja i zborovođa. Naravno, uz seminare prethodno spomenutih pedagoških udruga.
Osim tamburaških tečajeva na republičkoj razini, održavani su i na gradskoj i kotarskoj razini. Tako su, primjerice, u Varaždinu održavani godišnji tečajevi u određeni dan svakog tjedna, a polazili su ih nastavnici i dirigenti iz cijelog tadašnjeg kotara.

Pri Višoj pedagoškoj školi u Zagrebu su održana dva jednogodišnja tečaja i jedan polugodišnji.Tako se i jedna viša školska institucija uključila u poučavanje tamburaških glazbenika i zborovođa.U organizaciji i provedbi svih spomenutih tečajeva glavnu je ulogu imao Slavko Janković koji je programirao nastavne sadržaje i bio stalni i vodeći predavač. Osim tečajeva namijenjenih početnicima i osrednjim tamburašima, Janković je 1951. godine u Novom Vinodolskom vodio napredni tamburaški tečaj, navodi Ferić (2011).

1955. godine Savez muzičkih društava mijenja ime u Prosvjetni sabor Hrvatske. I pod novim imenom, i dalje mu je osnovni zadatak pripremati stručne seminare koje od tada vodi njegov odbor za muzičku kulturu, navodi Ferić (2011: 275).

Nakon Ivana Plasaja na mjesto tajnika odbora za muzičku kulturu dolazi Ivan-Ivo Furić, pod čijim će organizatorskim vođenjem tamburaški seminari doseći vrhunac tog oblika izobrazbe.

Od 20.siječnja do 5.veljače 1957. godine u Osijeku je pri Učiteljskoj školi trajao tečaj za učitelje osječke okolice, a vodio ih je nastavnik spomenute škole i skladatelj Hugo Borenić (Ferić, 2011: 274).

1959. godine organiziran je šestomjesečni tamburaški tečaj za početnike:Tamburaška škola „Ivan Zajc“ koju je pohađalo 48 polaznika. Predavanja su održavana dva puta tjedno po četiri

školska sata: dva sata teorije i solfeggio i dva sata sviranja tambure. Predavači na tečaju bili su:

- Teorija-solfeggio – prof. Božo Antonić,
- Tamburanje – prof. Slavko Janković.

U to su vrijeme tečajevi i seminari bili jedini način obrazovanja tamburaških voditelja, dirigenata i orkestralnih svirača, a osnovne, srednje općeobrazovne i rijetke strukovne škole, te tamburaške škole u kulturno-umjetničkim i tamburaškim društvima glazbeno su opismenjavale svoje učenike i obrazovale nove tamburaške orkestralne glazbenike (Ferić, 2011: 275).

Osim tečajeva i seminara Muzičkih društava i organizacija Hrvatske, slične oblike poučavanja priređivalo je i Udruženje muzičkih pedagoga Hrvatske.Tako je od 27.kolovoza do 3.rujna 1959. organiziran šestodnevni seminar u Dubrovniku koji je pohađalo 256 polaznika. Tečaj je bio koncipiran tako da sadržava teorijske glazbene predmete, te glasovir, violinu, violončelo, frulice, tambure i pjevanje. Slični seminari održavani su sve do početka 70-ih godina u različitim mjestima, uglavnom na jadranskoj obali.

Od 1960. godine tečajevi se održavaju u Crikvenici kod Dragutina Raljušića koji je u spomenutom primorskom gradu odgojio nekoliko generacija tamburaških glazbenika. U to je vrijeme Crikvenica bila važno tamburaško središte i odredište. Nastavu su pohađali polaznici tečaja iz Hrvatske ,ali i Hrvati iz Gradišća u Austriji. Na prvom je tečaju bilo čak 36 polaznika iz gradišćanskih tamburaških društava i orkestara. Na slici 2. prikazana je skupina gradišćanskih Hrvata s nastavnicima na glazbenom tečaju u Crikvenici 1960. godine. Veza i dobra suradnja Raljušića i Gradišćanaca je nastavljena i poslije, pa je nekoliko puta crikvenički „meštar“ vodio tamošnje tamburaše i ostavio dubok trag u tamburaškoj glazbi gradišćanskih Hrvata.

Slika 2. Skupina gradišćanskih Hrvata s nastavnicima na glazbenom tečaju u Crikvenici 1960. godine

Izvor: Ferić (2011: 274).

Tamburaši su se i dalje nastavili školovati po sličnom programu i modelu, no umjesto termina tečaj počeo se rabiti naziv seminar. Pod novim pojmom podrazumijevali su se razni oblici praktičnih vježbi i skraćene nastave u obliku stručnih kružoka.

Temeljiti i stručno programirani tamburaški seminari održani su u Iloku 1971. godine kod Mije Blažeka – vrsnog tamburaškog glazbenika, zborovođe i iskusnog pedagoga koji je okupio respektabilnu ekipu predavača upućenih u praktični i teorijski rad. Obrađene su mnogobrojne aktualne teme tog trenutka kao što su: „Prošlost i budućnost tambure“, „Rad s dječjim orkestrom“, „Iskustva s kvartnim ugađanjem tambura“, „Usavršavanje kadrova za tamburašku glazbu“, „Trzalačka tehnika i njezino značenje“, „Tambure u osnovnoj školi“, „Muzičke škole i tambure“, „Tambure i program radija i televizije“ i dr.

Prosvjetni sabor Hrvatske od iločkog seminara počinje svoju plodnu izdavačku djelatnost te za svaki sljedeći seminarski skup priprema nove i suvremenije pisane partiture. Prvi put se studioznije pristupilo sviračko- tehničkim problemima.

U Slavonskom Brodu je od 21. do 26. kolovoza 1972. godine održan Seminar za dirigente tamburaških orkestara i voditelje malih sastava u organizaciji Prosvjetskog sabora Hrvatske uz domaćinstvo Radničkog sveučilišta „Đuro Salaj“. Demonstrator je bio Tamburaški

orkestar Osnovne škole „Vladimir Nazor“, a predavači su bili: Julije Njikoš, Tihomil Vidošić, Teodor Boch, Vlado Seljan, Ivo Furić, Mihael Ferić i Željko Bradić.

Uslijedili su daljnji seminari (Ferić, 2011: 276):

- Posedarje – vodstvo: Andrej Jakuš – četiri „Ljetna seminara za dirigente tamburaških društava i voditelje malih sastava“ od 1973. do 1976. godine
- Zadar – vodstvo: Andrej Jakuš - „Seminar za dirigente tamburaških orkestara i voditelje malih sastava“ sljedećih pet godina – veliko zanimanje za seminar (40-60 polaznika) pa su u svakoj godini održana dva seminara (u ljetnom i u zimskom terminu)

Slika 3. Polaznici i predavači Seminara za dirigente tamburaških orkestara i voditelje malih sastava u Zadru 1977. godine

Izvor: Ferić (2011: 277).

Nakon Saveza muzičkih pedagoga Hrvatske, prvog organizatora glazbenih tečajeva na kojima se, uz ostala glazbala, učila i tambura, slično programirane načine edukacije glazbenika priređuje Zavod za unapređivanje osnovnog obrazovanja SR Hrvatske. Seminari su trajali od sedam do deset dana,a održavani su na moru za vrijeme ljetnih školskih praznika.

Osim seminara na saveznoj i republičkoj razini, održavani su i regionalni seminari. Tako je 1975. godine u Slavonskom Brodu organiziran jednodnevni seminar s dvokratnom nastavom namijenjen nastavnicima glazbenog odgoja i dirigentima tamburaških orkestara osječke regije. Ovaj seminar organizirali su Zavod za unapređivanje osnovnog obrazovanja u Osijeku i njegov savjetnik Radovan Brdarić. Od 1980. do 1984. godine osječki zavod i Brdarić priređuju za vrijeme ljetnih praznika u Velikoj i Našicama seminar za voditelje tamburaških orkestara kvartnog G-D sustava koji su polazili nastavnici glazbe i dirigenti orkestara iz osječke regije, ali i ostalih krajeva Hrvatske. Slični seminari održavani su na području zagrebačke i drugih regija.

U Vinkovcima od 1996. godine na Seminaru folklora Slavonije i Baranje (kasnije Seminaru folklora panonske zone) postoji kolegij tambure.Prvo u dane vikenda, a potom u trajanju od tjedan dana. Nastava se održavala prije i poslije podne. Prvo je bila namijenjena folklornim tamburašima, a potom orkestralnim glazbenicima i njihovim voditeljima. Obrađivana je tehnika sviranja tambura, metodika rada u skupnom poučavanju, upoznavala se tamburaška orkestralna literatura, povijest tamburaške glazbe i sustavi tambura (Ferić, 2011: 277).

4.1. TAMBURAŠKE AKTIVNOSTI U VRIJEME I NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA

„U vrijeme Drugoga svjetskog rata nisu zamrle sve tamburaške aktivnosti na više područja. Naime, 19. svibnja 1943. godine počela su predavanja u tamburaškom tečaju ustaške mladeži u Zagrebu. Upise je obavio ravnatelj zavoda Mladen Širola, a na tečaj je upisano 40 polaznika, uglavnom srednjoškolaca. Tečaj je vodio Dragutin Dičić na tamburama kvintnog sustava“ (Mutak, ur., 1943).

Po završetku Drugog svjetskog rata organizaciju i vođenje glazbenih djelatnosti vodi Savez muzičkih društava i organizacija Hrvatske, navodi Ferić (2011). Nekoliko godina nakon rata na jadranskoj obali, otocima i u blizini mora Savez je uzastopno organizirao glazbene tečajeve na kojim su se poučavali različiti glazbeni sadržaji i glazbala, te sviranje tambura. Polaznici su bili uglavnom učitelji, a tečajevi su se održavali za vrijeme ljetnih praznika i trajali su oko mjesec dana. Prvi je takav tečaj održan u Splitu 1951. godine, potom u Senju 1952. godine, pa opet u Splitu 1953., te u gradu Cresu na otoku Cresu 1954., 1955., 1958. i 1959. godine. Tečaj

u Poreču 1957. godine imao je čak 120 polaznika raspoređenih u 4 skupine. Polaznici tečaja su uglavnom bili učitelji. Sviranje tambure su predavali Radovan Brdarić i Slavko Janković.

4.2. TAMBURA U ŠKOLSKOM SUSTAVU

Tijekom 19.stoljeća, kao i u drugoj polovici 20. stoljeća te početkom trećeg tisućljeća ,tamburaške škole učenika osnovnoškolske dobi djelovale su stalno ili povremeno pri svim uglednim i dobro organiziranim tamburaškim i folklornim društvima. Te su škole, uz pridošlo novo članstvo iz školskih orkestara, bile temeljni izvor novih tamburaša prigodom smjene generacija ili odlaska svirača iz orkestra i sastava, što se u amaterskim udrugama često događa.

Od početka 80-ih do krajem 90-ih godina u sastavu RKUD-a „Đuro Salaj“ u Slavonskom Brodu svake četvrte godine je djelovala tamburaška škola za djecu osnovnoškolske dobi, uglavnom učenika 4. i 5. razreda. „Nakon savladavanja elementarne glazbene pismenosti i ovladavanja tamburaškim glazbalima, stjecali su iskustva u pripremnom tamburaškom orkestru, usavršavali svoje sviračko umijeće, a potom su nakon audicije postali članovi reprezentativnog tamburaškog orkestra“ (Ferić, 2011: 279). Od 1980. do 1992. godine društvo je imalo voditelja i dirigenta tamburaških orkestra u stalnom radnom odnosu.

Slika 4. Sastanak novih polaznika tamburaške škole RKUD-a „Đuro Salaj“ u Slavonskom Brodu 1980. godine

Ferić (2011: 279).

Tambura u osnovnim školama – najširoj bazi obrazovnog i odgojnog sustava, stvara čvrsto uporište i prije, ali posebno nakon Drugog svjetskog rata. Brojni su tamburaški orkestri osnovnih škola koji su u to vrijeme sudjelovali u javnom i kulturnom život svojeg mjesta, u programima glazbenih manifestacija, osvajali su brojne nagrade i priznanja te bili nositelji i predvodnici razvoja hrvatske tamburaške glazbe. Gotovo svaka veća osnovna škola je imala svoje orkestre i sastave, pa čak i neke u manjim mjestima. Za ulazak u školski tamburaški orkestar bilo je potrebno proći tamburašku školu, a poučavali su ih i vodili učitelji i nastavnici glazbe.

Školski orkestri danas više nisu ono što su bili nekoć zbog smanjenja satnice glazbenog odgoja u školama. Tako su školski orkestri opstali samo ondje gdje su na njihovu kormilu ostali učitelji i nastavnici entuzijasti, provjereni i tamburaškoj glazbi odani dirigenti i voditelji koje ni takva odluka o pedeset postotnoj redukciji satnice glazbenog odgoja nije pokolebala u radu (Ferić, 2011: 279).

U početnoj fazi razvoja tamburaške glazbe, tambura se ponajprije poučavala u srednjim strukovnim školama i gimnazijama. Na tom je planu prednjačio Osijek s više srednjih škola u kojima se poučavala i svirala upravo tambura. Prva edukacija tamburaških glazbenika obavljala se s učenicima srednjoškolske dobi.

Nakon Drugog svjetskog rata najviše orkestara je bilo u gimnazijama (poslije zvanim srednjoškolskim centrima) u Varaždinu, Požegi, Sisku, a negdje i u strukovnim školama.
Sve je krenulo na Muzičkoj školi u Varaždinu početkom 60-ih godina kada su učenici na nastavno-teorijskom odjelu počeli svirati tambure kao obvezan predmet te uz to počeli svirati u vrsnom tamburaškom orkestru. Ovdje su obrazovani brojni ugledni voditelji i dirigenti koji su, nakon završetka školovanja u mjestima službovanja , osnivali i uspješno vodili školske i društvene tamburaške orkestre te dali znatan doprinos hrvatskoj tamburaškoj glazbi i pedagogiji.

Krajem 70-ih godina tambure su se počele predavati na zagrebačkoj Glazbenoj školi „Vatroslav Lisinski“, a nastavu je vodio istaknuti glazbeni pedagog Željko Bradić.

1980./81. Osječka Glazbena škola Franje Kuhača u dogovoru sa STD-om „Pajo Kolarić“ otvara odjel tambure, na kojem sviranje tambure poučavaju učitelji Stevan Tatić, Marinko Ergotić i Josip Kolarić.

Ipak, u početku je bilo određenih poteškoća s upisivanjem učenika u tamburaški odjel. Naime, iz nekog razloga učenici koji su na prijamnom ispitu pokazali bolje sposobnosti, diskretno su se opredjeljivali za neko drugo glazbalo. Zbog takve „klime“, koja nije bila sklona tamburi, bilo je godina kada u prvi razred tambure nije upisan niti jedan učenik.

Za otvaranje tamburaških odjela u osnovnim glazbenim školama u Slavonskom Brodu i Osijeku potrebno je zahvaliti Radovanu Brdariću koji je u regionalnom Zavodu za unapređivanje osnovnog obrazovanja uspio ishoditi dopuštenje za otvaranje i rad ovih odjela. Pritom republičke prosvjetne vlasti i institucije nisu izdale nikakav službeni dokument s nastavnim planom i programom odjela tambure, kao niti rješenje o njihovu otvaranju.

No, tambura se napokon izborila za legalan i ravnopravan položaj u glazbenim školama 24.veljače 1989.godine kada je Prosvjetni savjet Hrvatske donio odluku o službenom uvođenju tambure u osnovne glazbene škole, a u „Narodnim novinama“ br.4/80 i 52/82 je objavljen nastavni plan i program na odjelima tambure. Učenici su prema tom planu u prva tri razreda imali po dva školska sata tjedno dva nastavna predmeta: tambure i solfeggio. U sljedeća tri razreda iste predmete i satnicu, te dva sata tamburaški orkestar. U istom je dokumentu objavljen i nastavni program s obveznim gradivom, kao i najpotrebnije upute za izvođenje nastave. Pritom su autori nastavnog plana i programa odjela tambure u osnovnim glazbenim školama bili:

- Nastavnik glazbe i dirigent Željko Bradić,
- Prosvjetni savjetnik Radovan Brdarić i
- Republički savjetnik Stjepan Novačić.

Odjeli za tambure počeli su se otvarati u većini hrvatskih glazbenih škola, od kojih nekolicina u nadolazećem razdoblju postiže izvanserijske rezultate (Ferić, 2011: 281).

Vrata tamburi pomalo otvaraju i neke srednje glazbene škole.

O tome koliko je dobra i dalekosežna odluka bila da se tambura poučava u osnovnim i srednjim glazbenim školama svjedoče vrhunski rezultati postignuti u radu s učenicima, što se vidjelo na tradicionalnim natjecanjima učenika i studenata glazbe i plesa, ali i brojnim drugim natjecanjima. Već sama činjenica da su tambure zasvirale na ovom poznatom natjecanju potvrđuje da je napokon ostvarila ravnopravan položaj s ostalim glazbalima (Ferić, 2011: 282). Ostvarenja i rezultati učenika na brojnim natjecanjima svjedoče o visokoj razini edukacije učenika osnovnih i srednjih glazbenih škola, te o tome koliko je školski sustav izbacio mladih perspektivnih tamburaških solista,kao i koliko je uznapredovala i usavršena tehnička strana sviranja, interpretacija različitih glazbenih izričaja i dr.

Otvaranjem Više pedagoške škole u Zagrebu 1951. godine uvedena je nastava tambure kao obvezni nastavni predmet na odjelu glazbe u trajanju od tri godine (šest semestara). To je bila prva legalna pojava tambure u nastavnom planu i programu jedne više školske ustanove.

Početkom 80-ih godina tambura se predaje na Osmom odjelu zagrebačke Muzičke akademije kao obvezan nastavni predmet, a na kojemu se obrazuju profesori glazbene kulture.

1984. godine osniva se studij glazbene kulture na Pedagoškom fakultetu u Osijeku te se tambura počinje predavati studentima, a svoje je mjesto u nastavi zadržala i nakon što je studij glazbene kulture premješten na Umjetničku akademiju (danas Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku).

1993. godine u Osijeku je s radom počela Tamburaška škola „Batorek“. Osnivač i voditelj prve privatne škole na ovim područjima je vrstan tamburaški glazbenik Franjo-Slavko Batorek koji je osmislio programsku koncepciju škole, nastavne sadržaje te njezinu javnu i kulturnu djelatnost (Ferić, 2011: 283).

4.3. TAMBURAŠKI ORKESTRI HRVATSKIH UČITELJSKIH ŠKOLA

Posebne zasluge za širenje i razvoj tamburaške glazbe pripada učiteljskim školama u Osijeku, Slavonskom Brodu, Petrinji, Čakovcu, Zagrebu, Križevcima, Gospiću i Pakracu, u kojima se od 1951. godine poučavala tambura kao fakultativni predmet. Te škole imale su i svoje orkestre, a svrha im je bila osposobiti učenike za buduće učitelje tambure i voditelje tamburaških orkestara u mjestima službovanja. Tamburaški orkestri hrvatskih učiteljskih škola dali su važan doprinos glazbenom životu mjesta u kojima su djelovali, a neki od njih su postigli značajne uspjehe u programu manifestacijskih priredbi (Ferić, 2011: 280).

Slika 5. Tamburaški orkestar Učiteljske škole u Slavonskom Brodu 1958./1959. godine – nastavnik tamburaške škole i dirigent orkestra Josip Nađ

Izvor: Ferić (2011: 280).

5. ZAKLJUČAK

Početkom 20. stoljeća u brojnim školama počinju djelovati tamburaški orkestri i mali sastavi. Osim u školama, tambura se počela učiti svirati u tamburaškim i glazbenim društvima. U 20.stoljeću prvo se organiziraju razni tečajevi i seminari za glazbenu izobrazbu. Te su tečajeve i seminare negdje pohađali samo svirači, drugdje zborovođe i dirigenti tamburaških orkestara, voditelji malih sastava, a u većini slučajeva svi zajedno. Josip Andrić još je 40-ih godina prošlog stoljeća vapio za potrebom učenja tambure u glazbenim školama. To se potpuno ostvarilo malo više od pola stoljeća kasnije, a time su se otvorile i velike mogućnosti napretka u obrazovanju tamburaških glazbenika.

Iako je tamburaška glazbena pedagogija i praksa uvelike izgubila nestankom dobrog dijela tamburaških orkestara iz sustava osnovnih škola zbog smanjenja satnice glazbenog odgoja u školama, zasigurno je i dosta dobila uvođenjem odjela tambure u osnovne i srednje glazbene škole. Iako je tamburaštvo izgubilo široku bazu i veliko izvorište novih tamburaša, uvođenjem individualne i skupne nastave tambure edukacija je dignuta na višu razinu. Najbolje rješenje bi bilo da je tambura zadržala isto mjesto i tretman koji je imala prije u osnovnim školama, uz novi status za koji se izborila u glazbenom školstvu.

Može se zaključiti da je razvoj tamburaškog obrazovanja prošao brojne faze. Drugim riječima, obrazovanje voditelja, svirača, dirigenata i malih sastava tamburaških orkestara se provodilo kroz razne forme i sadržaje na tečajevima i seminarima, kroz društvene tamburaške škole (ne)glazbenih udruga, privatne škole, te kroz hrvatski školski sustav.

Pritom je bitno spomenuti da posebne zasluge za obrazovanje pedagoških djelatnika pripadaju nekadašnjim učiteljskim školama, te doskorašnjem i današnjem glazbenom školstvu na svim razinama. Iako je i ovdje bilo raznih kriznih situacija, cijeli sustav edukacije konstantno se kretao naprijed i postepeno poboljšavao.

Zahvaljujući radu mnogobrojnih glazbenih pedagoga,glazbenih udruga i školskih institucija,organizatorima tečajeva i seminara danas u Hrvatskoj postoji zavidan broj obrazovanih i glazbeno pismenih tamburaša, od kojih su neki dostigli visoku profesionalnu razinu, te impozantan broj tamburaških orkestara i malih sastava.

LITERATURA

1. Celić, M., Mutak, V. (ur.) [1] (1940): *Hrvatska tamburica: mjesečnik za unapređivanje tamburaške glazbe*, godina V.; HTO Zajc Zagreb; br.9-10. rujan listopad.
2. Celić, M., Mutak, V. (ur.) [2] (1940): *Hrvatska tamburica: mjesečnik za unapređivanje tamburaške glazbe*, godina V.; HTO Zajc Zagreb; br.3-4. ožujak travanj.
3. Celić, M., Mutak, V. (ur.) [3] (1940): *Hrvatska tamburica: mjesečnik za unapređivanje tamburaške glazbe*, godina V.; HTO Zajc Zagreb; br.7-8. srpanj kolovoz.
4. Enciklopedija.hr: *Tambura*, URL: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=60327
5. Ferić, M. (2011): *Hrvatski tamburaški brevijar*. Zagreb: Šokadija
6. Leopold, S. (1995): *Tambura u Hrvata*. Zagreb: Golden marketing
7. Mutak, V. (ur.) (1938): *Hrvatska tamburica: mjesečnik za unapređivanje tamburaške glazbe*, godina III; HTO Zajc Zagreb; broj 2-3 ožujak.
8. Mutak, V. (ur.) (1943): *Hrvatska tamburica: mjesečnik za unapređivanje tamburaške glazbe*, godina VIII; HTO Zajc Zagreb; broj 5-7 svibanj-srpanj.
9. Njikoš, J. (1974): „Razvoj tamburaške glazbe u Osijeku“. U: Vukelić, M., Šovagović, Đ., Dagen, B., Matijević, J. (ur.): *Slavonsko tamburaško društvo Pajo Kolarić Osijek*, spomen knjiga. Osijek: NIP Štampa
10. Njikoš, J. (2011): *Povijest tambure i tamburaške glazbe*. Osijek: Šokačka grana; STD Pajo Kolarić; Hrvatski tamburaški savez u Osijeku

POPIS PRILOGA

Slika 1. Lutnja str.2.

Slika 2. Skupina Gradišćanskih Hrvata s nastavnicima na glazbenom tečaju u Crikvenici 1960. godine str.12.

Slika 3. Polaznici i predavači „Seminara za dirigente tamburaških orkestara i voditelje malih sastava“ u Zadru 1977. godine str.13.

Slika 4. Sastanak novih polaznika tamburaške škole RKUD-a Đuro Salaj u Slavonskom Brodu 1980. godine str.15.

Slika 5. Tamburaški orkestar Učiteljske škole u Slavonskom Brodu 1958./1959. godine – nastavnik tamburaške škole i dirigent orkestra J .Nađ str.19.